

Салыбекова Т.С., Рыспаева Г.С.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АДАМ САТУУ ЖАНА МЫЙЗАМСЫЗ
МИГРАЦИЯЛООГО КАРШЫ АРАКЕТТЕНУҮЛӨРҮНДӨГҮ КЫЛМЫШ-ЖАЗЫК
САЯСАТЫН ЖАКШЫРТУУ (салыштырма анализ)**

Салыбекова Т.С., Рыспаева Г.С.

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНОЙ ПОЛИТИКИ КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ТОРГОВЛЕ ЛЮДЬМИ И
НЕЗАКОННОЙ МИГРАЦИИ (сравнительный анализ)**

T.S. Salybekova, G.S. Ryspaeva

**IMPROVEMENT OF THE CRIMINAL POLICY OF THE
KYRGYZ REPUBLIC IN COMBATING HUMAN TRAFFICKING AND
ILLEGAL MIGRATION (comparative analysis)**

УДК: 340.1

Берилген илимий макалада авторлор тарабынан Кыргыз Республикасынын адам сатуу жана мыйзамсыз миграциялоого каршы аракеттенүүлөрүндөгү кылмыш-жазык саясатын (салыштырма анализин) жакшыртуу каралган. Авторлордун көз караштары боюнча мыйзамсыз миграция, атап айтканда акыркы он жылдыкта дүйнө жүзүнүн көптөгөн өлкөлөрүнүн жашоо-турмушунда болуп жаткан саясий жана социалдык-экономикалык кескин түрдөгү толкундатуулар тууралуу күбөлөндүргөн көйгөйлөр менен байланышкан заманбап коом деңгээлинин бирден-бир курч маселелеринен болуп саналат. Адамдарды сатуу эл аралык чек-аралардын кесилишинде дайыма эле боло берет деп болжолдоно бербейт – ал мамлекеттердин ичинде деле болушу мүмкүн. Муну менен бирге эле эл аралык чек араларды кесип өтүү мыйзамдуу түрдө, ошондой эле, мыйзамсыз түрдө да ишке ашырылышы мүмкүн. Сатуунун курмандыктарына бир гана чет өлкөлүк жарандар эле эмес, ошондой эле, мисалы, эмгек мигранттары катары, кабыл алынуучу өлкөнүн жарандары да болушу мүмкүн. Сатуунун курмандыктарына бир гана аялдар жана кыздар эле кабылбастан, эркектер жана балдар дагы кабылат. Гуманизм принциби Конституцияда бекемделген адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин, өмүрүн, ден соолугун, мүлкүн кылмыштуу кол салуулардан реалдуу түрдө коргоону камсыз кылуу талап кылат.

Негизги сөздөр: миграция, адам сатуу, адам укуктары менен эркиндиктери, жардам көрсөтүү жана коргоо, кылмыштуулуктун жол-жобосу, кылмыштуу саясат, кылмыш-жаза мыйзамын гумандаштыруу.

В данной научной статье рассматривается совершенствование уголовной политики Кыргызской Республики в противодействии торговле людьми и незаконной миграции. По мнению авторов, незаконная миграция является одной из наиболее острых проблем современной цивилизации, о чем свидетельствует, в частности значительное оживление миграционных процессов, связанных с политическими и социально-экономическими потрясениями в жизни многих стран мира, происходящие в последние десятилетия. Торговля людьми не всегда подразумевает пересечение международной границы – она может происходить и внутри государства. При этом пересечение международных границ может быть осуществлено как законным, так и незаконным путем. Жертвами торговли людьми становятся не только иностранные граждане, например, трудящиеся-мигранты, но и граждане страны назначения. Жертвами торговли людьми становятся не

только женщины и девочки, но и мужчины и мальчики. Принцип гуманизма требует реального обеспечения защиты закрепленных в Конституции прав и свобод человека и гражданина, его жизни, здоровья, имущества от преступных посягательств.

Ключевые слова: миграция, торговля людьми, права и свободы человека, помощь и защита, уголовный процесс, уголовно-правовая политика, гуманизация уголовного права.

This article examines the improvement of the criminal policy of the Kyrgyz Republic in combating human trafficking and illegal migration. According to the authors, illegal migration is one of the most acute problems of modern civilization, which is evidenced, in particular, by a significant revival of migration processes associated with political and social and economic upheavals in the life of many countries of the world, which have occurred in recent decades. Trafficking in human beings does not always imply the crossing of the international border - it can also take place within the state. At the same time, the crossing of international borders can be carried out both legally and illegally. Victims of trafficking in human beings are not only foreign citizens, for example, migrant workers, but also citizens of the country of destination. Victims of trafficking in human beings are not only women and girls, but also men and boys.

Key words: migration, human trafficking, human rights and freedoms, assistance and protection, criminal procedure, criminal policy; humanization of criminal law.

Кыргыз Республикасындагы келип чыкан миграциялык процесстер коомдун жашоосунун дээрлик бардык чөйрөлөрүнө ар кандай маанисиз түрдө терең таасирин тийгизет. Анткени заманбап миграциялык процесстердин экономиканын өнүгүш темпине, төлөм балансынын абалына, өлкөнүн калкынын динамикасына, мамлекеттер аралык мамилелерине тийгизген таасирлери көрүнүп турат. Кыргыз Республикасындагы трансформациялоо мезгилинин шарттарында миграциялык процесстерди өнүктүрүү, калктын тышкы жана ички миграциялык процесстерин жөнгө салуу проблемасын курчуткан. Көз карандысыз Кыргызстандын калкынын миграцияланышы акыркы он жылдыктагы басымдуулук кылган нерселерге караганда, акыркы жылдары аларга карата таптакыр башка факторлорду аныктоо белгилүү болгон.

Андыктан Кыргызстандын тышкы эмгек миграциясы олуттуу масштабга ээ болду. Биз адам сатууну адам укуктарын жана эркиндиктерин одоно бузган олуттуу улуттар аралык кылмыш деп эсептейбиз. Адам сатуу – бул дүйнө жүзүнүн ар бир өлкөлөрүндөгү бүткүл адамзаттын кандайдыр бир тигил же бул деңгээлде козголгон проблемасы, ал жарандардын бакубат жашоосу, тынчтыгы үчүн улуттук коопсуздукту жана мамлекеттин экономикалык стабилдүүлүгүн коркунучка дуушарлантуучу реалдуу түрдөгү коркунучту түзөт.

Жыл сайын жүз миңдеген эркектер, аялдар жана балдар өз өлкөлөрүндө жана чет өлкөлөрдө адам сатуунун курмандыктары болушууда. Адам сатуунун ар кандай түрлөрүнө, башкача айтканда, анын ичиндеги мажбурлоо эмгеги, сексуалдык пайдалануу, кулчулук же кулчулук менен туура келген үрп-адаттарга карата көз каранды абалга дуушарлануу жана алардын органдарынын алуу сыяктуу эксплуатациялоонун курмандыктары болушат.

Адам сатууга түрткү берген факторлордун жүзөгө ашышы ар бир өлкөдө ар түрдүүчө болот жана көпчүлүк учурда бири-биринен айырмаланышат. Бирок алардын арасындагы универсалдуу себептери жакырчылык, экономикалык жана социалдык теңсиздик, паракорчулук, саясий туруксуздук, адам укуктарын сактабоо, өлкөдө жашаганга керектүү мүмкүнчүлүктөрдүн жоктугунун күчүшү аргасыздан иш издеп потенциалдуу түрдө миграциялоонун курмандыктары сыяктуулар болууда. Адам сатуунун гүлдөп өсүшүнө олуттуу түрдө салым кошкон фактор катары арзан жумушчу күчүнө жана акы төлөнүүчү сексуалдык кызмат көрсөтүүлөргө суроо-талаптын бар экенин белгилеп кетүү маанилүү болуп саналат.

Азыркы учурда дүйнө жүзүндөгү адамдарды сатуунун курмандыктарынын жалпы саны боюнча так баа берүү кыйынга турат. Андыктан ал биринчи кезекте адам сатуунун бардык фактылары өлкөнүн расмий жазык-укуктук статистикасына каттала бербейт, анткени, адам сатуу кылмышы өзүнүн мүнөзү боюнча курмандыктарынын укук коргоо системасына ишене алышпагандыгы же болбосо, абдан маанилүү олуттуу кылмыштын курмандыктары экенин түшүнүшпөгөндүктөн адам сатуучулар тарабынан болуучу куугунтуктоолордон сактанышып, аларга карата жасалган кылмыш иши жасалгандыгы жөнүндө дайыма эле билдирише бербеген көмүскө болуп кылмыш саналат.

Дүйнө жүзүндө адамды сатуу боюнча тиешелүү болгон глобалдык кырдаалды баалоонун ар кандай божомолдору бар. Адам сатуу боюнча Евросоюздун статистикалык кызматы тарабынан жарыяланган маалыматка ылайык, 2014-жылы республиканын аймагындагы Европа Союзунун 28 катышуучу-өлкөлөрдүн 2010-2012-жылдары 30, 146 адам сатуу үчүн болгон адам сатуунун курмандыктарын куугунтуктоонун кылмыш-жазык 8,551 фактысы катталган [1].

Азыркы учурда Кыргыз Республикасы адам сатуунун курмандыктарын дайындоонун жана өлкөдөн чыгаруунун транзиттик катышуучусу болгон өлкө

болуп саналат. Глобалдык демографиялык дисбаланс, күн сайын курчуу менен жаңы миграциялык толкундарды түзөт жана ошондой эле, дүйнө жүзү боюнча социалдык чыңалууну күчөтөт. Төрөлүүнүн төмөндөшү жана көптөгөн өлкөлөрдөгү адамзаттын картайышы, эмгек рыногунда, атап айтканда, эмгек ресурстарынын жетишсиздик көйгөйлөрү сөзсүз түрдө жолдон чыгарат.

Статистикалык маалыматтарга ылайык адам сатуу боюнча курмандыктар, миграциялоо боюнча Эл аралык уюмдардан табылган жана алынган жардамдар, Кыргыз Республикасынын аймагында 2004-2014-жылдарда адамдарды сатуунун курмандыктары 1,159 катталган. Ушуга байланыштуу географиялык жайгашуусу жана экономиканы өнүктүрүүнүн темпи боюнча Кыргыз Республикасы, Борбордук Азиянын жарандардын үчүн, иш издеген жана көп учурда адам сатуучуларынын курмандыктары болгон өлкө чектеш мамлекеттеринин болуп саналат [2].

Кыргызстан Россия, Түркия жана Бириккен Араб Эмираттары сыяктуу өлкөлөрдүн катарында дагы да болсо адам сатуунун курмандыктары чыгарылган өлкө катары калууда. Мурда адам сатуунун курмандыктары Греция, Түштүк Корея, Франция, Италия өлкөлөрүнөн чыгарылып сатылса, ал эми, мурунку жылдарга тиешелүү маалыматтарда көрсөтүлгөндөй Кыргызстандан да чыгарыла баштаган.

Кыргызстанда адам сатуунун курмандыктары практика жүзүндө квалификациялуу мамлекеттик коргоого алынбастан калууда, ошондой эле, адам сатуучулардан жабыр тарткандар үчүн, кепилдике алынган юридикалык жардам катары мамлекеттин алкагында, ошондо да жашы жете электер үчүн гана адвокат бөлүнүп берилет, ошол эле учурда адам сатуучулар өзүлөрүнө дароо эле бир нече кесиптик коргоочуларды тартуу үчүн финансылык мүмкүнчүлүктөрү бар. Адам сатуунун курмандыктарына катары сексуалдык, ошондой эле, эмгектик эксплуатациялоого карата болгон терс мамилелер укук коргоо органдарынын кызматкерлери тарабынан мктуалдуу маселе бойдон калууда. Адам сатуу чөйрөсүндөгү кылмыштарды сапаттуу тергөөнү жүргүзүү үчүн укук коргоо органдарынын кызматкерлеринин квалификациясын жогорулатуу боюнча, адам сатуу чөйрөсүндөгү курмандыктарды коргоону мамлекеттик каржылоону камсыз кылуу, адам сатуу менен байланышкан кылмыштын бетин ачуу үчүн, ведомстволор аралык жана мамлекеттер аралык кызматташуулар боюнча кылмыш-жаза процессинин катышуучуларын жолго коюу иштерин күчөтүү зарыл.

Кыргыз Республикасындагы кандайдыр бир убакыт аралыгында убактылуу туруу аралыгындагы адамдардын укук бузууларын табуу боюнча оперативдүү-профилактикалык иш-чараларды жүргүзүүдө, ички иштер органдары биринчи кезекте, адам сатуунун потенциалдуу курмандыктары катарында эмес, аларды миграциялык мыйзамдарды бузуучулар катары карашат.

Статистикада көрсөтүлгөндөй, адам сатуунун курмандыктарына адекваттуу түрдө коргоо берил-

бейт. Бул айрыкча башка мамлекеттердин курмандыктарына тиешелүү болгон, башкача айтканда, адам сатуучулардан жабыр тартуучулары катары жардам жана коргоого алынуунун ордуна, ошол миграциялык мыйзамдарды бузгандыктары үчүн алар көпчүлүк учурда административдик жаза жана куулуп чыгууларга дуушар болушат. Гуманизм принциби Конституцияда бекемделген адамдын укуктарын жана эркиндиктерин, өмүрүн, ден соолугун, мүлкүн кылмыштуу кол салуулардан реалдуу түрдө коргоону камсыз кылуу талап кылат.

Мыйзамсыз миграцияга каршы натыйжалуу аракеттенүү үчүн, так иммиграциялык концепциянын, учурдагы миграциялык мыйзамдардын өркүндөтүлбөгөндүгү жана айрым зарыл болгон мыйзамдардын жоктугу олуттуу түрдөгү тоскоолдуктардан болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын миграциялык мыйзамдарын өнүктүрүү учурдагы кырдаалдардан өтө

артта калууда. Биз айыптык санкциялардын бирдиктүү критерийлерин аныктоо жагындагы административдик жана кылмыш-жаза мыйзамдарын бир түргө келтирүү боюнча, атап айтканда мыйзамдарда каралган эки же андан ашык чет өлкөлүк жарандардын жана (же) жарандыгы жок адамдардын жосундарды жасагандыгы үчүн ар бир чет өлкөлүк жаранга же жарандыгы жок адамдарга тийиштүү жоопкерчиликке карата өзүнчө жасалуучу аракеттер боюнча керектүү чараларды көрүү зарыл деп эсептейбиз.

Адабияттар:

1. Статистический доклад Евростат «Торговля людьми», издание 2014 г.
2. Глобальный индекс рабства, доклад глобального движения против современного рабства и торговли людьми Walk Free Foundation, 2014г. <http://www.globalslaaveryindex.org/>

Рецензент: д.ю.н., профессор Токтобаев Б.Т.